

П`ЯТІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

імені
о. Петра Лебединцева

Біла Церква
2000

Відділ культури Білоцерківського міськвиконкому
Білоцерківський краєзнавчий музей
Білоцерківська централізована бібліотечна система
Товариство охорони старожитностей Київщини
Білоцерківське міськрайонне об'єднання
ВУТ "Просвіта" ім. Т. Шевченка
Білоцерківське відділення
Українського геральдичного товариства
Білоцерківсько-Таращанська рада з проблем тюркологічних досліджень
Білоцерківська міська організація
Українського товариства охорони пам'яток історії і культури

П'ЯТІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ ІМЕНІ О. ПЕТРА ЛЕБЕДИНЦЕВА

24 лютого 2000 року.

Біла Церква, 2000

Видавничий комітет:
О. Стародуб, Є. Чернецький, О. Ярмола
Редактор: **В. Іванців**
Художник: **О. Дмитренко**

П`яті Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева.
24 лютого 2000 року. — Біла Церква: ТОСК, 2000. — 60 с.

Видано накладом Товариства охорони старожитностей Київщини
Змакетовано та надруковано дизайн-студією «ТехДокумент»

Верстка О. Пшонковського
Розповсюджується безкоштовно серед членів ТОСК

ISBN 966-7860-01-9

© Малюнок Олександра Дмитренка "Облога Білої Церкви татарами" на 1-й стор. обкладинки, 2000
© Товариство охорони старожитностей Київщини, 2000
© Видавництво "ТОСК", 2000

ЗМІСТ

Стор.

І. Оргкомітет 6

ІІ. Журнал "Читань" 6

ІІІ. Матеріали

Чернецький Є. Білоцерківська фортеця: окремі епізоди історії (1665 р.) 8

Хід обговорення

Репрінцев В. Організація правління та ведення господарства в парку "Олександрія" та Зимовому палаці. витрати на їх утримання з кінця XIX ст. по 1918 р. 18

Хід оговорення.

Перерва В. П. Г. Лебединцев і започаткування масової церковноприходської освіти. 29

Козлова С. Матеріали з історії освіти на Київщині періоду Російської імперії. 41

Чернецький Є. Лист С. Дроздова до М. Грушевського .....

Ярмола О. До питання про білоцерківські поховання Потоцьких і Браницьких. 42

Хід обговорення.

Семінченко Р., Ярмола О. Культові речі з фондів Білоцерківського музею (перша половина 1941 р.)..... 44

Хід обговорення.

Стародуб О. З історії Білоцерківської пожежної команди (1930—1940 роки) за спогадами М. І. Ковбаси та книгою "Історія пожежної справи Білої Церкви" (критичний погляд). 48

Хід обговорення.

Коломисць В. Проблема радянських військовополонених з точки зору національної політики Третього Рейху. Дослід окремої долі. 55

Хід обговорення.

Биба М. Хрест на Заріччі. 59

Хід обговорення.

що публікація цього цікавого листа спонукає О. Стародуба та О. Ярмолу прискорити як пошукову роботу, так і публікацію епістолярію та службового листування Степана Дроздова.

ЦДІАК України. — Ф. 1235, оп. 1, спр. 303. — Арк. 37 - 40.

"Достоуважаемый профессор

24 марта мною было отправлено заказное письмо, опечатанное сургучом, на имя "Наукового Товариства имени Шевченка" со вложением семи рублей (7 р.) с просьбою о высылке мне Кобзаря Шевченка три тома и гравюры "Шевченко с бандурою над Дніпром", которую я получил в скором времени, а Кобзаря до сих пор не получил, на мое вторичное письмо я получил ответ, что в письме был только один рубль (1 р.).

Я сомневаюсь, чтоб деньги эти 6 руб. были похищены во время пересылки, так как конверт был плотно заклеен и опечатан, если же допустить, что деньги похищены по почте, то они бы все похитили не оставляли 1 руб. Почему по получении моего первого письма мне не ответили и не сообщили, что в письме не оказалось вложения, заставили меня долго ждать и вторично писать. Мне кажется, что деньги эти как нибудь остались в "Друкарне Наукового Товариства Имени Шевченка" и если это окажется верно, то прошу почтительнейше, господин профессор, расследовать это. Я человек бедный. Я несколько раз выписывал книги, постоянно деньги отправлял в заказных письмах и постоянно получал книги аккуратно. Еще раз почтительнейше прошу Вас, если только окажется, что деньги получены, то прошу выслать мне означенные книги, за что раньше приношу Вам свою благодарность;

Адрес: В Киев Россия С. Л. Мышковскому до востребования

С почтением [*Підпис*]

На днях 16 апреля я вторично выслал (6 руб.) денежным письмом с просьбою выслать мне Кобзарь Шевченка, но до сих пор не получаю;

[*Підпис*]"

Зверху на арк. 37 олівцем: *Мышковский С. Л. 1899*

Олександр Ярмола

До питання про долю білоцерківських поховань Потоцьких і Браницьких.

На перших Краєзнавчих читаннях, які відбулися 12 лютого 1998 року, було повідомлено про знахідку серед матеріалів ЦДАВОВ України документа про руйнацію поховань Потоцьких та Браницьких в Білоцерківському костьолі. Але цей документ лише констатував факт руйнації. Причому дата його складання не була відома, і, за суміжними документами, автор датував

його кінцем 1920-х років. [1] Нещодавно, серед матеріалів того ж архіву, було виявлено лист директора Білоцерківського музею Федота Микитовича Іванова до Народного комісаріату освіти УСРР, в якому розповідається про невідомі до сьогодні обставини вищезгаданої справи:

ЦДАВОВ України. — Ф. 166, оп. 6, спр. 1749. — Арк. 106 -107.

"Штамп
Білоцерківського Музею
19 липня 1930 р.
ч. 409

До Нар. Ком. Освіти
Упрнауці [2]

Білоцерківський ОВК [3] доручив мені дати пояснення на В/листа 4/VII/1930/оп 53, що до розкриття поховань дідичів в склепіннях був. костьолу в Білій Церкві. В склепіннях кол. костьолу в Б. Ц. є сім поховань. Memorand'ні дошки цих поховань знаходяться в костьолі, в середині, вмуровані в стіни.

Вхід до склепіння встроєний через лядо у підлозі з лівого притвору, де теж вхід на хори, до годинника й вище.

Лядо в підлозі не мало ніяких запорів. 17, 18, 19/III/1930, коли було відчинено костьол для прийомки Адмінвідділом від Польської общини, то не вжито було Адмінвідділом ніяких способів охорони.
//Арк. 106 зв.
Разом з прийомкою костьолу провадилася також переноска музейних речей із попереднього приміщення музею до костьолу.

Костьол музеєм ще не був тоді прийнятий. Тому, що все було розчинено, заборони не було ніякої. До костьолу зійшлося багацько молоді Польсекції, переважно учні старших гуртків Поль. Труд. Шк. та, взагалі, зацікавлені відвідувателі, яких в ті дні було дуже багацько; всі розійшлися повсюду по костьолу й, можно сказати, творили, що хотіли. Отже, в ці дні відкривали ляда й спускалися до склепіннів до поховань.

[1] Ярмола О. *Документ кінця 1920-х років про білоцерківські поховання Потоцьких і Браницьких* // Краєзнавчі читання ім. П. Г. Лебединцева. 12 лютого 1998 року. Конференц-зал Білоцерківського краєзнавчого музею. — Біла Церква: Мустанг, 1998. — С. 40—41.

[2] Управління науковими установами Народного комісаріату освіти УСРР.

[3] Окружний виконавчий комітет.

Поховання дідичів зроблено в домовинах подвойних, один в одному. Домовини надзвичайно тяжкі і кришки приковані. Зняти кришки не так легко. Були спроби це зробити, но не вдалося. Це особо примітно на одній домовині.
//Арк. 107
Окремо стоїть домовина поховання дитини. Ця домовина теж подвійна, але ж кришки легкі, не заковані, дуже легко знімаються. В дні гармидера, безладдя вривалися до склепіннів, знімали кришки з домовини цього дитячого поховання. Але ж нічого не попсовано. Коли ключі від костьолу Адмінвідділом було передано музею, то я перш за все позамикав входи. Замкнув вхід і до того притвору, звідки вхід до склепіннів і заборонив без мене вхід до поховань.

Виновного в розкритті поховань в кол. костьолі персонально я не можу назвати, а що до заходів дальнішої охорони поховань, то такі вже вжито.

Директор Окр. Музею *(підпис)*".

Хід обговорення:

В. Іванців поцікавився, чому релігійна громада дозволила грабування костелу.

Россіна Семінченко, Олександр Ярмола

Культові речі з фондів Білоцерківського музею (перша половина 1941 р.).

Доля культурних цінностей завжди привертала до себе велику увагу. За час після лютневої революції 1917 року і до кінця другої світової війни матеріальна культура України, і в тому числі Білоцерківщини, понесла тяжкі втрати. Були розграбовані, вивезені, розпродані або просто знищені державні та приватні колекції, архівні матеріали, церковні цінності...

Історична доля багатьох культурних цінностей Білоцерківщини до сьогодні залишається невідомою. Одним із важливих аспектів цього широкого питання є діяльність німецької окупаційної влади в Білій Церкві по вивезенню бібліотечних та музейних збірок. Сьогодні ми не маємо точного списку цих цінностей. Що вони собою являли? Яка їх подальша доля?

Для того, щоб відповісти на ці питання, треба перш за все знати, які ж цінності перебували в 1941 році в Білій Церкві. Це нелегке питання. Наприклад, відома інвентарна книга головної скарбниці Білоцерківщини — краєзнавчого музею (1920-і—перша половина 1930-х рр.), не може повністю задовольнити дослідника. Адже в 1920-х та 1930-х рр. багато речей було передано до інших музеїв, або одержано від них, вилучено для продажу за кордон, для переплавки тощо. Цей рух експонатів можна було б простежити по передвоєнних документах музею (і перш за все по інвентарній книзі другої половини 1930-х рр.). Але вони не збереглися. Так, наприклад, в акті про обстеження музею під час окупації, складеному 31 травня 1942 року, зазначалося: "Музей існує